

3) Ὑποχρεώσεις τῶν προστατευομένων.

Οἱ Γάλλοι προστατευόμενοι ἐπλήρωνον εἰς τὸν πρόξενον 2% — καὶ ὁ φόρος οὗτος ἐκαλεῖτο δικαίωμα προξενείου — ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς ἐμπορευμάτων, προσερχομένων ἐκ Γαλλίας καὶ Ἰταλίας. Διὰ τὰ εἶναι δὲ καὶ ὑποχρεωμένοι νὰ φορτώνουν εἰς γαλλικὰ πλοῖα τὰ ἐμπορεύματά των ἐπεδάλλετο εἰς αὐτοὺς ἡ πληρωμὴ τοῦ δικαιώματος προξενείου καὶ εἰς ἐμπορεύματα, τὰ ὅποια ἐφόρτωνον ὑπὸ σημαίαν ξένην, ἐνῶ τὸ δικαίωμα τοῦτο ἔπρεπε νὰ πληρώσουν καὶ εἰς τὸν πρόξενον τῆς σημαίας.

Μὲ τὸ δικαίωμα δὲ προξενείου ἐπληρώνετο ὁ πρόξενος.

Ἄλλὰ τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν ἦτο πάντοτε τὸ ἴδιον. Ὑπῆρξε μάλιστα ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν εἰσεπράττετο ὅλως διόλου (τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος).

Οἱ Γάλλοι προστατευόμενοι — ὅπως καὶ οἱ Γάλλοι ὑπήκοοι — ὑπεβάλλοντο ἀκόμη καὶ εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ δικαιώματος ἀβαρίας, διὰ νὰ καλύπτονται δαπάναι διάφοροι. Αἱ δαπάναι αὗται ἦσαν τακτικαὶ ὡς ἦσαν λ. γ. τὰ δῶρα πρὸς τοὺς τούρκους διοικητικούς ὑπαλλήλους, ὅταν ἀνελάμβανον οὗτοι τὴν ἀρχὴν, δῶρα κατὰ τὸ βαϊράμι, μισθὸς τῶν γιανιτσάρων καὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς γαλλικῆς παροικίας. Ἦσαν δὲ καὶ ἔκτακτοι ὡς λ. γ. ἐκδασμοί, ἐπιβαλλόμενοι ἀπὸ πασάδες εἰς εὐρωπαϊκὰς παροικίας, οἱαδήποτε ἔκτακτος ἀπρόβλεπτος δαπάνη ὡς ὑποδοχὴ πρέσβευς, ἐπισκεπτομένου τὴν παροικίαν, βοηθήματα εἰς ἐμπόρους γάλλους ἀτυχήσαντας κτλ. Καὶ ὅταν τούρκοι ὑπάλληλοι αὐθαιρέτως ἐφορολόγουν τοὺς ἐμπόρους ἢ πλοιάρχους, τὸ θῦμα ἀπεζημιώνετο.

Ὁ γάλλος πρόξενος εἶχε καὶ τὴν ἀστυνομίαν τῆς παροικίας καὶ ἡ

ἐκ τῆς ἱστορίας περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων ἐν τοῖς Ἀναλέκτοις τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς βιβλιοθήκης Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως ἐν Πεντροπούλει 1894 τόμ. 1 σελ. 247). — Παρατηροῦμεν ἀκόμη ὅτι ὑπὸ τινῶν συγγέονται οἱ ὑπήκοοι (σοῦδιτοι) μὲ τοὺς προστατευομένους (Δ. Δρόσου, 310). Λέγονται δὲ ἀδιακρίτως πρόξενοι καὶ οἱ ὑποπρόξενοι ὅχι μόνον ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ξένων περιηγητῶν. Ὁ Δαπόντες λ. γ. καλεῖ ἑαυτὸν πρόξενον, ἐνῶ ἀναμφισβότως ἦτον ὑποπρόξενος. Ἄς λεχθῆ ἀκόμη ὅτι κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν χρόνους οἱ ὑποπρόξενοι ἐκαλοῦντο καὶ ἀντιπρόξενοι (Γ. Δ. Κριεζῆ, ἱστορία τῆς νήσου Ὑδρας πρὸ τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1821 ἐν Πάτραις 1860 σελ. 34).

δικαιοδοσία του εξετείνετο και ἐπὶ τῶν προστατευομένων. Ὡς ἔχων δὲ τοιαύτην δικαιοδοσίαν ἀνεκοίνου τὰ διατάγματα τοῦ βασιλέως ἢ τοῦ πρέσβους και ἀπὸ τὰ πρῶτά του καθήκοντα ἦτο και ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν.

Ἄλλα και ἄλλαι διατάξεις ἀστυνομικαὶ ἐδίδοντο κατὰ χρονικὰ διαστήματα ἀπὸ τοὺς προξένους, τῶν ὁποίων ἡ ἐκτέλεσις ἐπεδιώκετο, και τὰς ὁποίας δὲν ὤφειλον και οἱ προστατευόμενοι νὰ παραδοῦν, ὡς λ. χ. νὰ μὴ λαμβάνουν μέρος εἰς τυχηρὰ παιγνίδια, νὰ ἀποφεύγουν τὴν πολυτέλειαν, τὴν μέθην, τοὺς διαπληκτισμοὺς κτλ. (1)

Παρόμοιαι πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἦσαν και αἱ ὑποχρεώσεις τῶν προστατευομένων τῶν ἄλλων κρατῶν. Μόνον ἴσως τῆς Ρωσσίας παρήλλασαν, ὥστε νὰ μὴν εἶναι πολὺ ἐνοχλητικαὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Δ) Προνόμια και ὠφελήματα τῶν προστατευομένων.

Ἐπιχειροῦντες τώρα νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῶν προνομίων και τῶν ὠφελημάτων τῶν προστατευομένων δὲν θὰ ἐκτραπῶμεν εἰς θεωρίας νομικὰς, εἰς ἀναπτύξεις τῶν μουσουλμανικῶν νόμων, εἰς ἐρμηνείας τῶν διομολογήσεων και εἰς συζητήσεις σχοινοτενεῖς. Θὰ ὁμιλήσωμεν μόνον περιληπτικῶς και σύντομως περὶ αὐτῶν, παραπέμποντες τὸν βουλόμενον νὰ ἔχη πλήρη και ἀκριδῆ τοῦ πράγματος γνῶσιν εἰς ἔργα εἰδικά. Εἶναι δὲ ὅχι ὀλίγα, οὐδὲ ἀνάξια λόγου, τὰ μέχρι τοῦδε ἐκδεδομένα.

Και πρῶτον λέγομεν ὅτι οἱ προστατευόμενοι — και ἔχομεν ἐδῶ πρὸ ὀφθαλμῶν κατὰ πρῶτον τοὺς Γάλλους προστατευομένους—ἐξομοιούμενοι καθ' ὅλα κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν Γάλλων πρὸς τοὺς ξένους ὑπηκόους (2), εἶχον ὅλα τὰ προνόμια, ὅλα τὰ δικαιώματα και ὅλας τὰς ἀτελείας, τὰς ὁποίας ἐκαρποῦντο και ἐκεῖνοι. Και λοιπὸν ἐδικαιοῦντο νὰ ταξειδεύουν κατὰ ξηρὰν ἢ κατὰ θάλασσαν ἐν Τουρκίᾳ χάριν ἐμπορίου χωρὶς νὰ ἐνοχλῶνται ἀπὸ κανένα, μὲ διαβατήριον δὲ ἐκδιδόμενον ἀπὸ τὸν πρέσβυν ἢ τὸν πρόξενον. Διὰ νὰ μὴ ἐνοχλοῦνται δὲ

(1) Key. 442 κ. ε.

(2) Τὸ ἄρθρον λ. χ. τῆς γαλλικῆς διομολογήσεως τοῦ 1740 λέγει ὅτι τὰ χορηγηθέντα προνόμια και ἀτελείαι εἰς τοὺς Γάλλους θὰ ἰσχύωσι και διὰ τοὺς διερμηνεῖς, οἱ ὁποῖοι θὰ εἶναι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν πρέσβων.

ἀπὸ τοὺς μουσουλμάνους ἐδικαιοῦντο νὰ φέρουν τὸ ἐγγώριον μουσουλμανικὸν ἔνδυμα.

Οἱ προστατευόμενοι ἔπειτα ἔπρεπε νὰ μὴ ἀίχμαλωτίζωνται, ἂν εὐρίσκοντο εἰς ἐχθρικὸν πλοῖον, νὰ μὴ δημεύηται ἡ περιουσία των, νὰ μὴ ἀίχμαλωτίζωνται ἀπὸ τοὺς τῶν ἀφρικανικῶν παραλίων πειρατᾶς, ἀίχμαλωτιζόμενοι δὲ νὰ ἀπελευθερώνωνται, νὰ μὴ ἀναζητοῦνται μηδὲ νὰ ἐνοχλοῦνται διὰ χρέη Γάλλου ἢ προστατευομένου ἐκτὸς τοῦ ἐγγυητοῦ τοῦ ὀφειλέτου, νὰ μὴ ἀναζητοῦνται μηδὲ νὰ συλλαμβάνωνται ἐκτὸς δι' ἐγγύησιν, ὅταν ὁ ἔμπορος Γάλλος ἔκαμνε χρεωκοπίαν, βεβαιωμένην καὶ ἀναμφισδότητον.

Ἐὰν δὲ Τούρκος οἷοσδῆποτε ἦτο κομιστῆς συναλλαγματικῆς, ἐκδεδομένης ἐπὶ ἔμπορου Γάλλου ἢ προστατευομένου, οὗτος δὲ ἤρνεϊτο νὰ τὴν δεχθῆ, δὲν ἐξήναγκάζετο, χωρὶς νόμιμον αἰτίαν, νὰ ἐξοφλήσῃ τὴν συναλλαγματικὴν.

Πρὸς τούτοις οἱ προστατευόμενοι ἔπρεπε νὰ μὴν ἀνησυχοῦνται μηδὲ νὰ ἐνοχλοῦνται διὰ τὰς λεηλασίας, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο εἰς τὰ παράλια τῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ πειρατᾶς καὶ ἄλλους ἐχθροὺς τῆς Πύλης.

Ἄν δὲ ἐγίνετο φόνος ἐκεῖ ὅπου ἦσαν Γάλλοι ἢ προστατευόμενοι, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐνοχλοῦνται καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιβάλλεται εἰς αὐτοὺς πρόστιμον, ἐκτὸς ἐὰν ὑπῆρχον ἐναντίον των ἀποδείξεις.

Ἐδικαιοῦντο ἀκόμη, ἔχοντες χρέη, νὰ ἀφήνουν τὸν τόπον τῆς διαμονῆς των χωρὶς νὰ τὰ πληρώνουν, ἂν ἐγγυᾶτο ὁ πρέσβυς ἢ ὁ πρόξενος· νὰ φέρουν οἶνον εἰς τοὺς οἴκους των καὶ νὰ προμηθεύωνται ἔξωθεν ἀνενοχλήτως· νὰ εἶναι ἀπαραβίαστος ἡ κατοικία των καὶ μόνον ἂν ἦτο παρῶν ὁ πρέσβυς ἢ ὁ πρόξενος ἢ ὁ ἀντιπρόσωπός των ἐπετρέπετο εἰς ὑπαλλήλους τῆς Πύλης νὰ εἰσχωρήσουν ἐντὸς αὐτῆς. Ἐδικαιοῦντο ἀκόμη νὰ κληροδοτῶσι τὴν περιουσίαν εἰς ὅποιον ἤθελον. Ἄν δὲ ἀπέθνησκον ἀδιάθετοι, οἱ πρόξενοι ἐξεκαθάριζον τὴν κληρονομίαν χωρὶς νὰ τοὺς ἐνοχλοῦν τοῦ δημοσίου ταμείου οἱ ὑπάλληλοι. Ἐδικαιοῦντο ἀκόμη νὰ ἀγοράζουσιν ὅσα ἤθελον ἐμπορεύματα καὶ νὰ πωλοῦν ὅσα ἔφερον εἰς οἷονδῆποτε μέρος, νὰ ἐξάγουν ἐμπορεύματα ἐκ Τουρκίας εἰς Ρωσίαν καὶ ἄλλας χώρας, νὰ εἰσάγουν δὲ ἐκ Ρωσίας εἰς Τουρκίαν πληρώνοντες τὰ κανονικὰ δικαιώματά· νὰ ἐξάγουν καρποὺς καὶ ἄλλας με ὄρους τινὰς ὠρισμένους καὶ μερικὰ ἄλλα ἐμπορεύματα, τῶν ὁποίων ἡ ἀγορὰ ἀπηγορεύετο (πλεκτὰ καὶ

κλωστά βαμβάκια, δέρματα, κηρός κτλ.)· νὰ ἀσκῶσιν ἐλευθέρως τὰ τῆς θρησκείας των· νὰ πλέουν χωρὶς κανένα ἐμπόδιον· νὰ προσεγγίζουσι τοὺς τουρκικοὺς λιμένας ἀκωλύτως· νὰ προφυλάττουσι οἱ Τούρκοι τοὺς ναυτικούς, ἀποδιώζομένους· νὰ γίνεται ἐπίσκεψις τῶν πλοίων των μόνον ἐν Ἑλλησπόντῳ καὶ Κωνσταντινουπόλει· νὰ ὀδηγοῦν οἱ πλοίαρχοι τοὺς ἐπιβάτας των ὅπου οὗτοι ἤθελον χωρὶς νὰ κρατοῦνται μὲ τὴν πρόφασιν νὰ πληρώσουν χαράτζι οἱ ἐπιβάται, μὲ τὸν ὅρον ὅμως νὰ πληρώνη ὁ ἐντὸς τοῦ πλοίου ραγιαῖς τὸ χαράτζι του ἂν τὸ ἐχρεώσται· νὰ μεταφέρουν ἀπὸ ἓνα λιμένα εἰς ἄλλον ἐμπορεύματα, φορτωμένα ἀπὸ Τούρκους, νὰ ὑποχρεοῦνται δὲ οἱ ὀθωμανοὶ φορτωταὶ νὰ πληρώνουν τὸν ναῦλον κατὰ τὸ συμβόλαιον· νὰ προμηθεύωνται τὰ πλοία τρόφιμα χωρὶς νὰ πληρώνουν φόρους· νὰ ἐπισκευάζουσι τὰ πλοία των καὶ νὰ προμηθεύωνται ὅσα τοὺς ἐχρειάζοντο διὰ τὸ πλοῖον χωρὶς νὰ φορολογοῦνται· νὰ βοηθοῦνται ἐν τρικυμίᾳ τὰ γαλλικὰ πλοία ἀπὸ τὰ τουρκικὰ ἂν ἦτον εἰς αὐτὰ δυνατόν· νὰ τὰ βοηθοῦν αἱ ἀρχαὶ ὅταν ἐξώκελλον, ἂν δὲ τὸ πλήρωμα ἐχάνετο, ἐδικαιοῦτο νὰ γίνεται κύριος τῶν πραγμάτων τῶν πνιγέντων ὁ πρόξενος· νὰ εἰσάγουν καὶ νὰ ἐξάγουν (οἱ Γάλλοι καὶ οἱ προστατευόμενοι) νομίσματα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ χωρὶς νὰ πληρώνουν τελωνιακὸν ὁρισμὸν ἢ δικαιώματα· νὰ εἰσάγουν ἀφορολόγητον σταφίδα καὶ οἶνον διὰ προσωπικὴν των χρῆσιν.

Εἰς ὑποθέσεις δὲ ἀστικὰς μεταξὺ Γάλλων ἢ προστατευομένων καὶ ξένων ἀνηκόντων εἰς ἔθνος χριστιανικὸν ἀρμόδιοι νὰ δικάσουν ἦσαν ὁ πρέσβυς καὶ οἱ πρόξενοι ἐκτὸς ἂν ὁ ἐνάγων καὶ ὁ κατηγορούμενος ἔστεργον νὰ δικασθοῦν ἀπὸ τὰ ἰθαγενῆ δικαστήρια.

Εἰς ὑποθέσεις ἀστικὰς μεταξὺ Γάλλου ἢ προστατευομένου καὶ ἰθαγενοῦς ἀρμόδιος νὰ δικάσῃ ἦτον ὁ καθῆς. Ἔπρεπεν ὅμως νὰ παρίσταται κατὰ τὴν δίκην καὶ ὁ διερμηνεύς. Ὑπόθεσιν δὲ ἄνω τῶν τεσσάρων χιλιάδων ἄσπρων ἢ γροσίων ἐδίκαζε τὸ διδάνιον. Αἱ ὑποθέσεις αὗται ἐπεθεωροῦντο μόνον ἂν εἰδοποιεῖτο ὁ πρόξενος ἢ ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας καὶ μόνον ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.

Οἱ ἰθαγενεῖς, ἐνάγοντες Γάλλον ἢ προστατευόμενον, ἔπρεπε νὰ πληρώνουν τὰ ἐξοδα δικῶν, αἱ ὅποια ἐκινήθησαν ἀδίκως.

Τὰ ποινικὰ ἀρμόδιος νὰ δικάσῃ ἦτο μόνον ὁ πρόξενος καὶ ὁ πρέσβυς. Ἄν τὸ θῦμα ἦτον ἰθαγενῆς καὶ ὁ ἐνοχος Γάλλος ἢ προστατευ-

όμενος ἀρμόδια νὰ δικάσουν ἦσαν τὰ ἰθαγενῆ δικαστήρια. Ἐπρεπεὶν ὁμως νὰ παρίσταται ἀντιπρόσωπος γάλλος (διερμηνεὺς ἢ ἄλλος). Ἀρμόδια νὰ δικάσῃ ἐγκλήματα κατὰ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας Γάλλου ἢ προστατευομένου ἦτον ἡ Πύλη. Ἐὰν δὲ Γάλλος ἢ προστατευόμενος κατηγορεῖτο ἀπὸ ἰθαγενῆ ὅτι ὕβρισεν ἢ ἐβλασφήμησεν ἰθαγενῆ—καὶ κατηγορίαι τοιαῦται ἐγίνοντο κυρίως ἵνα ὑποβληθῇ ὁ κατηγορούμενος εἰς χρηματικὸν πρόστιμον, — δὲν ἠνωχλεῖτο ἐκτὸς ἐὰν ἡ κατηγορία ἀπεδεικνύετο εὐλογος (1).

Ταῦτα ἦσαν τὰ προνόμια καὶ τὰ δικαιώματα, τὰ ὅποια ἐχορηγήθησαν εἰς τοὺς Γάλλους ὑπηκόους καὶ προστατευομένους. Παρόμοια περίπου ἀνεγράφοντο καὶ εἰς τὰς διομολογήσεις, αἱ ὅποια συνήφθησαν μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

Οἱ προστατευόμενοι δὲν ἐπλήρωνον καὶ χαράτζι.

Ἐἰς τὰ ὄμματα τῶν Τούρκων τὸ χαράτζι εἶχε μεγάλην σπουδαιότητα. Ἦρκει δὲ ἡ πληρωμὴ τοῦ φόρου τούτου διὰ νὰ θεωρῆται τις ὀθωμανὸς ὑπήκοος. Καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπ' αὐτὸν ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τοὺς χριστιανούς ὡς ἀληθινὴ ἀπελευθέρωσις. Ἐδῶ δὲ ἔγκειται ἡ μεγάλη σπουδαιότης τῆς ἀπὸ τὸ χαράτζι ἐξαιρέσεως. Καὶ ἡ ἐξαίρεσις ἀπὸ τὸν φόρον τοῦτον εἶναι ρητῶς ἀναγεγραμμένη εἰς τὰς διομολογήσεις. Διότι ἡ πληρωμὴ του θὰ ἐξηφάνιζεν ὅλα τὰ εἰς τοὺς προστατευομένους χορηγημένα προνόμια.

Οἱ τούρκοι ὑπάλληλοι δυσαρέστως πάντοτε ἀνεγνώριζον εἰς αὐτοὺς τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸν φόρον τοῦτον καὶ ἐπενόουν ὅσα ἠδύναντο ἐμπόδια διὰ νὰ τοὺς ἐξαναγκάζουν εἰς τὴν πληρωμὴν του, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Πάντοτε ὁμως ἐπενέδαινον ὑπὲρ τῶν προστατευομένων οἱ πρέσβεις καὶ οἱ πρόξενοι, διεκδικοῦντες ἐντόνως τὸ προνόμιον τοῦτο (2).

Οἱ προστατευόμενοι ἐξηροῦντο ἀκόμη καὶ ἀπὸ μερικοὺς ἄλλους φόρους ἢ ἐπλήρωνον ὀλιγώτερα ἀφ' ὅσα ἐπλήρωνον ἄλλοι, οἱ ραγιαῶδες ἢ καὶ αὐτοὶ οἱ Τούρκοι.

(1) Rey, 401 κ. ε.

(2) Rey, 411. Ὁ Dodwell, (a classical and topographical tour through Greece during the years 1801 1805 and 1806 ἐν Λονδίῳ 1819 τόμ. 1 σελ. 92). ἐσφαλμένως λέγει ὅτι οἱ προστατευόμενοι δὲν ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὸ χαράτζι.

Κυρίως ὅμως οἱ προστατευόμενοι ὠφελοῦντο σημαντικώτατα ἀπὸ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ τελωνιακοῦ ὄασμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπεδάλλοντο τὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα ἐμπορεύοντο αὐτοί, ἐνῶ διὰ τὰ ἴδια ἐμπορεύματα οἱ μὴ προστατευόμενοι ἐπλήρωον περισσότερο ὄασμόν.

Πόσον ποθητὸν πλεονέκτημα εἶναι εἰς τὸν ἔμπορον ἢ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ τελωνιακὰ δικαιώματα ἢ τὴν ἐλάττωσιν αὐτῶν, ὅταν μάλιστα ἄλλοι, τὰ ἴδια εἶδη ἐμπορευόμενοι, δὲν ἔχουν τὴν ἀπαλλαγὴν ταύτην ἢ τὴν ἐλάττωσιν, εἶναι εὐκολὸν νὰ νοηθῇ. Καὶ οἱ Τούρκοι ἀνεκαθεν δὲν εἶχον τὴν ἴδιαν διατίμησιν τῶν τελωνιακῶν ὄασμῶν δι' ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς ἐμπορευομένους ἐντὸς τοῦ κράτους των.

Ἦδη κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος τὰ τελωνιακὰ δικαιώματα ἦσαν 3, 4, 5 καὶ 8 % κατὰ τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἐμπορεύοντο. Καὶ ἀναφέρεται ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἦσαν οἱ πλέον εὐνοούμενοι, πληρώνοντες μόνον 3 %, οἱ δὲ Ἀρμένιοι οἱ περισσότερο ἀπὸ ὅλους ἐπιβαρυνόμενοι μὲ τελωνιακὸν ὄασμόν 8 %. Αὐτὴ ἢ διατίμησις ἀναφέρεται τοῦλάχιστον ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Σμύρνῃ τότε (1).

Καὶ κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους οἱ μὲν ραγιάδες ἐπλήρωον 5 %, οἱ Τούρκοι 4 %, οἱ δὲ Εὐρωπαῖοι καὶ οἱ προστατευόμενοι 3 %. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀξία τῶν ἐμπορευμάτων εἶχεν ὀρισθῆ εἰς χρόνους παλαιότερους, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ εἰσπράττωνται τὰ τέλη ταῦτα, ἐπειδὴ δὲ ἀκόμη εἶχεν ὀρισθῆ αὕτη καὶ τότε κάτω τῆς πραγματικῆς, προέκυπτε διπλὴ ὠφέλεια εἰς τοὺς εὐρωπαϊοὺς ἐμπόρους καὶ προστατευομένους. Καὶ οὗτοι πράγματι μόνον 1 ἢ 1 1/2 % ἐπὶ τῆς πραγματικῆς τῶν ἐμπορευμάτων ἀξίας ἐπλήρωον (2). Ἄλλ' ὁ εὐρωπαῖος ἔμπορος (καὶ ὁ προστατευόμενος) εἶχε τὸ προνόμιον νὰ πληρώνῃ ὄχι εἰς χρήματα, ἀλλ' εἰς εἶδος, ἂν ἐνόμιζεν ὅτι τὸ ἐμπόρευσμά του ἐξετιμήθη περισσότερο ἀφ' ὅσον ἤξιζεν. Τοῦναντίον οἱ

(1) Spon et Wheler, Voyage de l'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant, Χάγη, 1724 τόμ. 1 σελ. 180 — Ὁ περιηγηθεὶς καὶ ἐν Τουρκίᾳ τῷ 1785 J. Giffiths (Travels in Europa, Asia Minor and Arabia ἐν Λονδίῳ 1805 σελ. 121) λέγει ὅτι ἀπὸ μὲν τοὺς ξένους ἀπλητέο φόρος 3 %, οἱ δὲ ἰθαγενεῖς ἐκτὸς ὀλίγων εἰδῶν ἐπλήρωνον 10 %. Καὶ ὁ φόρος οὗτος ἀντίκειται, πρὸς ὅσα εἶναι καθιερωμένα εἰς τὰ πεπολιτισμένα κράτη, τὰ ὁποῖα προστατεύουν τοὺς ἐμπόρους των καὶ εἰσπράττουν βαρύτερα τέλη ἀπὸ τοὺς ξένους, τοὺς θέλοντας νὰ μετέχουν τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ ἐμπορίου των. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι, προσθέτει, μισοῦν τοὺς χριστιανούς.

(2) Itineraire d'une partie connue de l'Asie Mineure, ἐν Παρισίοις 1816 σελ. 95 (ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀναφέρεται).

ραγιάδες ἐπλήρωνον ὃ $\frac{0}{10}$ καὶ κάποτε ἐπεδαρύνοντο μὲ ἐκτίμησιν τῶν ἐμπορευμάτων των μεγαλυτέραν ἀπὸ τὴν πραγματικὴν ἀξίαν, χωρὶς νὰ ἐπιτρέπεται εἰς αὐτοὺς ἢ πληρωμὴ εἰς εἶδος(1).

Ὅπως πάλιν οἱ ξένοι ὑπήκοοι, οὕτω καὶ οἱ προστατευόμενοι ἐδικαιοῦντο νὰ μεταφέρουν τὰ ἐμπορεύματά των ἀπὸ τὸν ἑνα ἐμπορικὸν λιμένα εἰς τὸν ἄλλον τῆς Τουρκίας χωρὶς νὰ πληρώνουν κανένα ἄλλο δικαίωμα, ἐνῶ οἱ ραγιάδες ἐπλήρωνον, ἂν τὰ μετέφερον ἀπὸ τὴν μίαν πόλιν τῆς τουρκικῆς ἐπικρατείας, ὅπου εἰσεπράχθη ὁ ὄσμος, εἰς τὴν ἄλλην.

Ἐπλήρωνον ἔπειτα οἱ ραγιάδες, οἱ μὴ προστατευόμενοι, εἰς ὅλας τὰς πόλεις, ὅπου ἢ κατανάλωσις ἦτο μεγάλη, δικαιώματα εἰσαγωγῆς, ἐὰν εἰσῆγον εἰς αὐτὰς τὰ ἐμπορεύματά των. Καὶ τὰ δικαιώματα ταῦτα ἦσαν πολλάκις ἐπαχθῆ. Ἀπ' αὐτὰ ὅμως ἦσαν ἀπηλλαγμένοι οἱ ξένοι, ὅπως καὶ οἱ προστατευόμενοι(2).

Θὰ ὁμιλήσωμεν τώρα καὶ περὶ μερικῶν ἄλλων ἐκδισμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεβάλλοντο οἱ ραγιάδες, ἦσαν δὲ ἀπ' αὐτοὺς ἀπηλλαγμένοι οἱ προστατευόμενοι. Καὶ περὶ τῶν ἐκδισμῶν τούτων ὁμιλοῦμεν ἰδιαιτέρως, διότι ἦσαν βαρεῖς, καὶ διότι δὲν ἄφηνον τοὺς δυστυχεῖς ραγιάδες νὰ ἀνέλθουν εἰς κάποιαν εὐπορίαν, καὶ νὰ κίσθανθουν καὶ αὐτοὶ οἰανδῆποτε ἀνεσιν τοῦ βίου καὶ εὐκολίαν.

Πανταχοῦ τῆς Τουρκίας ἐκτὸς τοῦ χαρατζιοῦ, ἐπεβάλλοντο συχνὰ πυκνὰ καὶ ἐκτακτοὶ, ἀναγκαστικά, εἰσφοραὶ (avanies), μικραὶ ἢ μεγάλαι, ἀναλόγως τῆς περιουσίας ἐκάστου, ἀναλόγως τῶν εἰσοδημάτων του. Ἀλλ' αἱ εἰσφοραὶ αὗται ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ δυσανάλογοι πρὸς τὴν περιουσίαν τῶν ἐπιδαρυνομένων, πρὸς τὰ εἰσοδήματα. Διὰ τοῦτο καὶ διεμαρτύροντο οὗτοι διὰ τὰς εἰσφορὰς ταύτας καὶ ἐπεκαλοῦντο τὴν ἀνέχειάν των. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἤκουε τὰς διαμαρτυρίας ταύτας, ὧφειλον δὲ ἢ νὰ πληρώσουν ἢ νὰ παραδώσουν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς μαστίγωσιν. Διότι ἢ τιμωρία αὕτη ἐπεβάλλετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς δυστροποῦντας νὰ πληρώσουν.

(1) Th Thornton, *État actuel de la Turquie* μετάφρ. γαλλ. ἐκ τοῦ ἀγγλ. ἐν Παρισίοις 1812 τόμ. 2 σελ. 129.

(2) Beaujour, *Tableau du commerce de la Grèce, formé d'après une année moyenne depuis 1787-1797*, ἐν Παρισίοις 1800 τόμ. 2, σελ. 207 κ. ἑ.

Αί ἔκτακτοι αὐταὶ εἰσφοραὶ εἰσεπράττοντο, ὅσάκις παρουσιάζοντο ἔκτακτοι, πραγματικά, ἀνάγκαι. Ἄλλ' εἰσεπράττοντο καὶ ἔταν ἔπρεπε νὰ ἰκανοποιηθῆ ἡ αὐθαίρεσις καὶ ἡ πλεονεξία τοῦ πασᾶ, ὁ ὁποῖος τὰς ἐπέδαλλεν. Ἐπρεπε δὲ νὰ δοθῆ μία εὐλογοφανῆς διὰ τὰς εἰσφορὰς ταύτας ἀφορμή. Καὶ τοιαύτη ἦτο ἡ ἡ ὑπεράσπισις τάχα τῆς χώρας, κινδυνεύουσῆς ἢ ἀπειλουμένῆς ὑπὸ ἐχθρῶν, ἡ ἡ βελτίωσις ἐν γένει τῆς καταστάσεώς τῆς, ἡ πόλεμος ἐναντίον γείτονος πασᾶ, ἡ ἄλλη οἰαδῆποτε, εὐλογοφανῆς πάντοτε, ἀφορμή, προβαλλομένη ὑπὸ τοῦ πασᾶ, διὰ νὰ περικαλύψῃ εὐσχήμους ὅπωςδῆποτε τὰς ἀρπακτικὰς του καὶ τὰς πλεονεκτικὰς του ὁρέξεις. Ἄλλ' εἶναι περιττὸν νὰ προστεθῆ ὅτι τὰς εὐσχήμους ταύτας ἀφορμὰς τῶν ἐκτάκτων εἰσφορῶν δὲν ἐθεώρουν πάντοτε οἱ Τούρκοι ἀπαραιτήτους.

Ἄλλ' ὅμως οἱ προστατευόμενοι ραγιαῶδες ἐξηροῦντο ἀπὸ τὰς εἰσφορὰς ταύτας τὰς συχνὰς καὶ ἐπανεληθμένας, τὰς ἀφορήτους πολλάκις, ὅπως ἐξηροῦντο καὶ ἀπὸ τὰς ἀγγαρείας(1).

Συνέβαινε δὲ πολὺ συχνά, ὥστε νὰ ἀπαιτῆ Τούρκος ἐνώπιον τοῦ καθῆ δι' αἰτήσεώς του ἀδικον ὀφειλῆν ἀπὸ ραγιαῶν, νὰ προσάγῃ δὲ ψευδομάρτυρας, τοὺς ὁποῖους εἶχε πληρώσει, νὰ ἐπιτύχῃ τέλος ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀπόφασιν, ἐκτὸς ἂν ὁ κατηγορούμενος ἐκέρδιζεν αὐτὸς τὸν δικαστήν, διαφθείρων αὐτὸν μὲ ποσὸν χρήματος ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀπαιτούμενον. Οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ χριστιανοὶ ὑπήκοοι, λέγει ὁ Ἄγγλος Thornton, εἶναι θησαυρὸς ὄχι μόνον διὰ τὴν κυβέρνησιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς Τούρκους κατ' ἄτομα λαμβανομένους. Ἀπὸ τὸν θησαυρὸν τοῦτον πλῆθος καταχραστῶν, ψευδομαρτύρων καὶ ραδιοῦργων, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὀκνηρότατοι ὥστε νὰ ζήσουν ἀπὸ τὴν ἐργασίαν των, εἶναι δὲ καὶ ὑπερήφανοι ὥστε νὰ ἐπαιτῶσιν, πορίζονται τὰ πρὸς τὸ ζῆν χωρὶς νὰ στιγματίζωνται διὰ τὴν ἀτιμίαν των ταύτην. Εἶναι ἀδύνατον νὰ σχηματίσῃ κανεὶς ἰδέαν τῆς ἀναισχυντίας τῶν ψευδομαρτύρων, τὴν ὁποίαν ἐνθαρρύνει ἡ ἀτιμωρησία. Ἡ τιμω-

(1) Ὁ Dodwel 2, 108 διηγείται ὅτι ἔμπορος Ἑλλήν εἰς τὰ Ἀμπελάκια πληρώσας χρηματικὸν ποσὸν εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ἔγγραφον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀπηλλάσσετο τοῦ λοιποῦ ἀπὸ οἰανδῆποτε εἰσφορᾶν. Ἐκ τούτου μανθάνομεν ποσὸν βαρεῖαι καὶ ὄκληραι ἦσαν αἱ εἰσφοραὶ καὶ ποσὸν συχναί, ὥστε νὰ ἐπιδιώξῃ ὁ ἐξ Ἀμπελακίων ἔμπορος νὰ λάβῃ ἔγγραφον ἀπαλλαγῆς, ἐφάπαξ πληρώσας.

ρία ἐνὸς ψευδομάρτυρος συνίσταται μόνον εἰς τὴν περιφορὰν αὐτοῦ εἰς τοὺς δρόμους, ἐνῶ κἀθήται ἐπὶ ὄνου ἔχων τὸ πρόσωπόν του ἐστραμμένον πρὸς τὴν οὐρὰν τοῦ ζώου. Ἄλλ' ἡ τιμωρία αὕτη, ἡ ὁποία εὐλόγως, δύναται κανεῖς νὰ φαντασθῆ, δὲν κάμνει καμμίαν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἀθλίους τούτους, τοὺς τόσον διεφθαρμένους, ἐπιβάλλεται σπανιώτατα. Ὁ βεζύρης μόνος δικαιοῦται νὰ τὴν ἐπιβάλλῃ. Αἱ ἄλλαι ἀρχαὶ εἶναι ὑποχρεωμέναι νὰ ἐκδίδουν τὰς ἀποφάσεις των κατὰ τὰς καταθέσεις των, ἐκτὸς ἐὰν περιέλθουν εἰς ἀντίφασιν καὶ ἀποκαλύψουν οὕτω τὴν δολιότητά των(1).

Εἰς ἐκδικασμοὺς τῶν ψευδομαρτύρων ὑπέκειντο κυρίως οἱ πλούσιοι. Ἄλλ' οἱ προστατευόμενοι, ἀφοῦ μάλιστα δὲν ἐδικάζοντο ἀπὸ τὰ τουρκικὰ δικαστήρια, εἰς περιπτώσεις δέ, κατὰ τὰς ὁποίας ἐδικάζοντο παρίστατο καὶ ἀντιπρόσωπος κατὰ τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως τῆς προστατευούσης δυνάμεως, ὅπως εἶδομεν, δὲν ἐδασανίζοντο μὲ τοὺς ἐκδικασμοὺς τούτους(2).

Πρὸς τούτοις ἀδύνατον ἦτο νὰ παρουσιασθῆ ραγιαῶς ἐνώπιον πασᾶ ἢ καδῆ δι' οἵανδήποτε ὑπόθεσιν, καὶ διὰ τὴν ἀσημαντωτάτην, χωρὶς νὰ κρατῆ καὶ τὸ βαλλάντιον εἰς τὴν χεῖρα. Διότι μόνον ὅταν ἐπλήρωνεν, ἐθεωρεῖτο ἡ ὑπόθεσις του καὶ—τὸ σπουδαιότερον—ἐδικαιώνετο. Ἄλλως δὲ μᾶς εἶναι γνωστὸν ὅτι καὶ ἡ μαρτυρία τῶν ραγιαῶδων δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν, ὅταν ὁ μουσουλμᾶνος κατέθετε τὰ ἐναντία(3).

Ἄλλ' οἱ προστατευόμενοι, μὴ δικαζόμενοι, ὅπως εἶδομεν, ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἦσαν ἀπηλλαγμένοι καὶ ἀπὸ τὰς δωροδοκίας ταύτας(4).

Ἐπειδὴ δὲ οἱ ραγιαῶδες διωκοῦντο ὑπὸ ἰδίων κοινοτικῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι διετέλουν πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τῶν Τούρκων διοικητικῶν ὑπαλλήλων, ἐκτὸς τῶν πρὸς τὴν κυβέρνησιν φόρων, ἐπλήρωνον ἀκόμη καὶ ἰδιαιτέρους, τοὺς ὁποίους ὠρίζον αἱ κοινοτικαὶ ἀρχαὶ χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινότητος. Τοὺς φόρους δὲ τούτους

(1) Thornton, 2, 9 καὶ 10.

(2) Dallaway, Constantinople ancienne et moderne (μετάφρ. γαλλ.) ἐν Παρισίαις 1799 τόμ. 1 σελ. 174 κ. ἐ.

(3) W. Eton, Tableau historique, politique et moderne de l'empire ottoman ἐκδ. 2α ἐν Παρισίαις 1801 τόμ. 2 σελ. 83.

(4) Beaujour, 2, 208.

ἐπλήρωνον ὅλοι οἱ ἐνήλικοι ἀναλόγως τῆς περιουσίας καὶ τῶν εἰσοδημάτων των. Εἰς μερικὰς μάλιστα πόλεις, ὡς εἰς τὴν Λεβάδειαν, τὴν Λάρισαν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην, ὠρίζετο ἰδιαίτερον δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἐπληρῶνετο, ὅταν ἐγίνοντο εἰς τὴν ἀγορὰν ἐμπορικαὶ πράξεις. Καὶ εἰς τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν ὑπεβάλλοντο, ἂν ᾔθελον, οἱ προστατευόμενοι (1).

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἀπλή ἀνάμιξις εἰς τὰς κοινοτικὰς ὑποθέσεις ἀπηγορεύετο εἰς αὐτούς. Ὄταν τοῦλάχιστον τῷ 1803 ἡ κοινότης τῆς Ὑδρας διώρισε διοικητὴν τῆς νήσου τὸν Γεώργιον Δῆμα Βούλγαρη, εἶς δὲ ἄλλους Ὑδραίους συμβούλους του, ἐζήτησε νὰ υπογράψουν τὸ ἐγγράφον τῆς ἐκλογῆς καὶ τοῦ διορισμοῦ οἱ προστατευόμενοι τῆς Ρωσίας. Ἄλλ' εἰς ἐγγράφον καὶ ἐνυπόγραφον δήλωσιν ὁκτὼ προστατευόμενοι τῆς Ρωσίας εἶπον ὅτι εἶχον διαταγὴν ἀπὸ τὸν ἐξοχώτατον πρεσβευτὴν νὰ μὴ ἀναμιγνύωνται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς κοινότητος (2).

Οἱ προστατευόμενοι καταδιωκόμενοι δι' ἀταξίας, τὰς ὁποίας διέπραξαν, κατέφευγον εἰς τὰ προξενεῖά των, ὅπου ἦσαν ἀπαραδίαστοι (3). Μάλιστα τὰ προξενεῖα εἶχον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ κατὰ τὴν νύκτα τὰς θύρας των ἀνοικτάς(?).

Οἱ προστατευόμενοι ἐδικαιούγτο νὰ φοροῦν ἐνδυμασίαν μὲ ζωιρὰ καὶ προνομιούχα χρώματα καὶ κίτρινα ὑποδήματα.

(1) Beaujour, 2, 208 κ. ἐ.

(2) Βλ. ἐν τέλει τὸ ὑπ' ἀριθ. 16,649 ἐγγράφον τοῦ ἀρχείου τῆς ἱστορ. καὶ ἔθνολ. ἑταιρ. δημοσιεύμενον ὑπὸ τὸ στοιχεῖον (β)— Ἐκ τινος δὲ ἐπιστολῆς τοῦ Φραγκίσκου Γεωργαντοπούλου πρὸς τὸν Δημήτριον καὶ τὸν Νικόλαον Δρόσον ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπὸ 24 Μαρτίου 1804 μανθάνομεν ὅτι ἐδόθη τότε διαταγὴ εἰς Τήνον νὰ μὴ ἀναμιγνύωνται οἱ σούδιτοι εἰς κοινὰς (τ. ἔ. κοινοτικὰς) ὑποθέσεις (Δ. Ν. Δρόσου, 308 — 310). Καὶ ἐκ τινος πάλιν ἐγγράφου τῶν καθολικῶν τῆς Τήνου πρὸς τὸν Κολλάρον, ἐπίτροπον τοῦ ἐπισκόπου, τῆς 27 Ἀπριλίου 1806 φαίνεται ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶχον τότε ἀπαιτήσει ἀπὸ τοὺς Τηνίους νὰ μὴ ἀναμιγνύωνται οἱ πρόξενοι καὶ οἱ ὑπήκοοι ξένων δυνάμεων εἰς τὰ πολιτικά τῆς νήσου (Δ. Ν. Δρόσου, 108).

(3) Βλ. περὶ τούτου τὸ ὑπ' ἀρ. 10763 ἐγγράφον τῆς ἱστορ. καὶ ἔθνολ. ἑταιρ. τὸ ὁποῖον δημοσιεύομεν ἐν τέλει ὑπὸ τὸ στοιχεῖον (γ).—Ρητῶς δὲ ὁ W. Turner (Journal of a tour in the Levant ἐν Λονδίῳ 1820 τόμ. 1 σελ. 354) λέγει ὅτι προνόμιον τῶν προξένων ἦτο νὰ ἔχωσι τὰς θύρας τῶν προξενείων πάντοτε ἀνοικτάς.

Ἴνα ὅμως κατανοήσωμεν τὴν σημασίαν τοῦ δικαιώματος τούτου, ἀνάγκη νὰ ἐκτεθῶσιν ὀλίγα, παρεκβατικῶς κάπως, περὶ τῶν διατάξεων, αἱ ὁποῖαι ἴσχυον τότε ἐν Τουρκίᾳ ὡς πρὸς τὴν ἐνδυμασίαν τῶν μουσουλμάνων καὶ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν αὐτῶν τάξεων, ὡς πρὸς τὴν ἐνδυμασίαν ἀκόμη τῶν ραγιαδῶν, τῶν εὐρωπαίων, τῶν ἐγκατεστημένων ὡς ἐμπόρων καθ' ἑλλην τὴν τουρκικὴν ἐπικράτειαν ἢ ὡς προξενικῶν καὶ διπλωματικῶν ὑπαλλήλων, τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν.

Ἡ χρῆσις τὴν ὁποίαν ἔκαμνον οἱ Μουσουλμᾶνοι, ἰδίως ἐνδυμασίας, μάλιστα δὲ καλύμματος τῆς κεφαλῆς, ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς αὐτὸν τὸν ἰδρυτὴν τῆς θρησκείας, τὸν Μωάμεθ.

Καὶ πρῶτον ὡς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἐπισήμως ἀποδεκτὸν καὶ καθιερωμένον ἦτο τὸ σαρίκι (turban). Ἀλλ' ὅμως δι' ἕκαστον πάλιν ἐπάγγελμα ἦτον ὠρισμένον, πλὴν τῆς ἐνδυμασίας καὶ ἰδιαίτερον ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, τὸ μέγεθος καὶ τὸ χρῶμα κάλυμμα. Καὶ αἱ διακρίσεις αὗται ἦσαν τόσοι πολλαί, ὥστε δύσκολον ἦτο νὰ τὰς γνωρίζῃ κανεὶς ἄλλος. Οἱ ἐμίραι λ. χ., ἔφερον ἰδιαίτερον κάλυμμα πράσινον ἢ λευκόν. Οἱ στρατιωτικοὶ ἔφερον καλύπτρας σχήματος ἀκαλαισθήτου. Οἱ διερμηγεῖς καὶ οἱ ἰατροὶ ἔφερον καλύπτραν κατεσκευασμένην ἀπὸ τὸ πολυτιμον γουναρικόν, τὸ σαμούρι, ἢ ὁποῖα εἶχε τὰς τρίχας μελαίνας.

Οὐδέποτε δὲ ὁ μουσουλμᾶνος ἐδικαιοῦτο νὰ φορῇ ἐνδυμασίαν ξένην πρὸς τὴν τοῦ ἔθνους των. Ἐκτὸς τῆς κατασχύνης καὶ τοῦ ὄνειδους, τὸ ὁποῖον ἐπέσυρεν ἐναντίον του, παρέβαινε καὶ δόγμα θρησκευτικόν. Ἐνδυμα δὲ καὶ μάλιστα κάλυμμα, τοῦ ὁποῖου δὲν ἔκαμνον χρῆσιν οἱ μουσουλμᾶνοι, ἐθεωρεῖτο ὡς δεῖγμα ἀποστασίας. Καὶ ἡ γνώμη αὕτη ἐβασίλευε εἰς φετχάδες μουφτήδων.

Οἱ μουσουλμᾶνοι διεκρίνοντο ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὑπηκόους τοῦ κράτους καὶ ἀπὸ τὸ χρῶμα τῶν ὑποδημάτων των. Ὅλοι ἐφοροῦσαν ὑποδήματα ἀπὸ μαροκινὸν κίτρινον, ἐκτὸς τῶν οὐλεμάδων, αἱ ὁποῖοι εἶχον δεχθῆ τὸ βαθύχρουν κυανοῦν, ἐκτὸς ἀκόμη μερικῶν τάξεων στρατιωτικῶν, τῶν ὁποίων τὰ ὑποδήματα ἦσαν κόκκινα.

Οἱ δὲ ραγιαδες ὑπεχρεοῦντο νὰ φοροῦν ἐνδυμασίαν, ἢ ὁποῖα ἐπρεπε νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὴν ἐνδυμασίαν τῶν μουσουλμάνων. Ἀλλὰ κυρίως διεκρίνοντο ἀπ' αὐτοὺς μετὰ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, πολὺ δια-

φορετικὸν ἀπὸ τὸ σαρίκι, τὸ καλούμενον καλπάκι (1), τὸ ὁποῖον ἦτον ὑποχρεωτικὸν εἰς αὐτούς. Κατεσκευάζετο δὲ τὸ καλπάκι ἀπὸ δέρμα ἄμνοῦ μαῦρον. Ἡ ὑπεχρεοῦντο νὰ καλύπτουν τὴν κεφαλὴν μὲ ὀθόνην βαθύχρουν. Καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο κάλυμμα ἦτο γενικῶς διαδεδομένον ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν Συρίᾳ καὶ εἰς τὰς πλείστας ἐπαρχίας τῆς Συρίας. Οἱ δὲ Αἰγαῖοπελαγίται ἔφερον συνήθως καλύπτραν λιγὴν ἐρυθρὰν ἢ λευκὴν.

Τὰ δὲ ὑποδήματα τῶν ραγιαδῶν ἔπρεπε νὰ εἶναι χρώματος μέλανος.

Ἦτον ἀκόμη αὐστηρότατα ἀπηγορευμένον εἰς τοὺς ραγιαδες νὰ ἐνδύωνται πολυτελῶς.

Καὶ οἱ δυστυχεῖς ραγιαδες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἔχουν ἐνδύματα ἀπλὰ μὲ σχήματα ὄχι ἐξεζητημένα, μὲ χρώματα δὲ σκοῦρα. Περί τούτου ἠγγρύπνει μὲν πάντοτε ἡ ἀστυνομία, ἰδίως ὅμως ὅταν ἐγίνετο ἀλλαγὴ Σουλτάνου. Καὶ μόλις ὁ νέος Σουλτάνος ἀνήρχετο εἰς τὸν θρόνον, ἠσχαλεῖτο μὲ τὰ ζητήματα ταῦτα, ἀνεγένωνε τὰς ἀρχαίας διατάξεις καὶ ἔδιδε διαταγὰς πρὸς ἐφαρμογὴν των. Τόσῃ δὲ ἦτον ἡ αὐστηρότης ἢ ὁποῖα ἐδεικνύετο πρὸς τήρησιν τῶν διατάξεων τούτων, ὥστε καὶ ἡ ἐλαχίστη κατάχρησις ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον (2).

Ἐξήρχετο μάλιστα (ὁ νέος Σουλτάνος) ἅμα ἀνέβαινε εἰς τὸν θρόνον καὶ περιεπάτει συχνὰ εἰς τοὺς δρόμους διὰ νὰ ἰδῆ, ἂν αἱ διαταγαὶ του, αἱ ὁποῖαι ἀπηγόρευον εἰς πάντα ραγιαῖν νὰ περιφέρεται μὲ κίτρινα ὑποδήματα, ἐξετελοῦντο. Καὶ ὅταν συνήντα κανένα δυστυχῆ Ἰουδαῖον, ὁ ὁποῖος ἠθέτει τὴν διαταγὴν του, διέτασσε πάραυτα νὰ τοῦ κόψουν τὴν κεφαλὴν.

(1) Περιεργείας χάριν ἀναφέρομεν ὅτι καὶ ὁ Κοραῆς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐν Ἀμστελοδάμῳ διατριβῆς του ἔφερε καλπάκι (Θ. Βενετσάνου, ὁ Κοραῆς ὡς ἔμπορος ἐν Παναθηναίοις τόμ. 23 (Ὀκτώβρ. 1911— Μάρτ. 1912) σελ. 228.

(2) Ἀσυνήθη αὐστηρότητα ἔδειξε πρὸς τοὺς ραγιαδες ἡ Πύλη καὶ τῷ 1806. Τότε διὰ σουλτανικῆς διαταγῆς οἱ ραγιαδες διηρέθησαν εἰς 3 τάξεις καὶ δι' ἐκάστην ἐξ αὐτῶν διεγράφετο ὠρισμένη ἐνδυμασία. Εἰς δὲ τὴν τρίτην ἀπηγορεύθη ἡ χρῆσις ὑποδημάτων καὶ καλτσῶν, ἐκτὸς ἂν ἀνεγράφετο ὁ τῆς τρίτης τάξεως εἰς τὴν δευτέραν ἢ τὴν πρώτην πληρῶνων ἐτήσιον φόρον 75 ἢ 100 γροσίων. (Zinkeisen, 7,398) Ἀναφέρει δὲ καὶ ὁ Tancoigne (voyage à Smyrne dans l'Archipel et l'île de Candie Παρίσι 1817 τόμ. 2 σελ. 243) ὅτι ἐνῶ πολλοὶ Ἕλληνες καὶ Ἀρμένιοι ἦσαν πολὺ πλούσιοι, παρουσιάζοντο ἐν τούτοις δημοσίᾳ μὲ ἐνδυμα ἄθλιον, διότι ἐφοδοῦντο μήπως οἱ Τούρκοι τοὺς ληστεύσουν.

Αἱ διατάξεις αὗται περὶ ἐνδυμασίας ἐτηροῦντο ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐστηρότατα. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ὅμως ἢ τήρησιν τῶν ἐξηρτάτο ἀπὸ τὸν αὐστηρὸν ἢ ἥπιον χαρακτῆρα τῶν διοικητῶν καὶ τῶν ἀρχῶν. Ἄλλ' εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ περὶ τούτου, ὅπως καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων, ἐπεκράτει ἀρκετὰ μεγάλη ἐλευθερία. Ἐκεῖ καὶ αἱ γυναῖκες, μολονότι δὲν μετέβαλλον τὸν συρμόν, τὸν πανάρχαιον, τῶν ἐνδυμασιῶν τῶν παρουσιάζοντο ἀκάλυπτοι. Ἄλλ' ἀλλαγῶν δὲν ἐπετρέπετο.

Ἐνας ἄλλος νόμος, περιοριστικὸς τῆς πολυτελείας, ὑπῆρχε καὶ ἀπέδλεπε μόνον τοὺς ραγιάδες. Κατ' αὐτὸν ἀπηγορεύετο εἰς αὐτοὺς νὰ χρωματίζουσι τὸ ἐξωτερικὸν τῆς οἰκίας τῶν μὲ περισσότερα τοῦ ἐνὸς χρώματος. Ἀκόμη δὲ καὶ τὸ χρῶμα τοῦτο ἔπρεπε νὰ εἶναι σκοῦρον (1).

Μεταξὺ δὲ τῶν προνομίων, τὰ ὅποια εἶχον οἱ εὐρωπαῖοι καὶ αὐτοὶ οἱ ἐντόπιοι χριστιανοὶ ἕσοι εἶχον ὑπηρεσίαν εἰς ξένας δυνάμεις, ἦτο καὶ τὸ δικαίωμα νὰ φέρουσι, ἐὰν ἤθελον, τὴν ἐνδυμασίαν τῶν μουσουλμάνων καὶ κίτρινα ὑποδήματα. Δὲν ἐπετρέπετο ὅμως νὰ φοροῦν σαρίκι. Τὸ σαρίκι ἦτο καὶ ἔμενε πάντοτε τὸ κύριον γνῶρισμα τοῦ κυριαρχοῦντος ἔθνους. Ἀντὶ δὲ τοῦ σαρικίου ἔφερον καλύπτραν ἐκ σαμουρίου, ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ διερμηνέως τῆς Πύλης, πρὸς τὴν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας.

Μόνον δὲ κατὰ τὰ ταξείδια ἐδικαιοῦντο νὰ φοροῦν καὶ σαρίκι. Ἡ ἄδεια μάλιστα αὕτη ἦτον ἐκ τῶν προνομίων, τὸ ὅποιον παρεῖχεν ἡ Πύλη εἰς τοὺς διερμηνεῖς τῶν ξένων ἔθνων.

Ἄλλ' ὅμως σπανίως ἐγίνοντο χρήσις τῆς παραχωρήσεως ταύτης, διότι οἱ διερμηνεῖς ἐφοβοῦντο μὴ ἐκτεθοῦν εἰς ἄλλης φύσεως κινδύνους. Ἄν ἀνεγνωρίζοντο ὅτι, ἐνῶ δὲν ἦσαν μουσουλμᾶνοι, ἐφόρουσιν σαρίκι, ὁ ὄχλος θὰ ἐσκανδαλίζετο καὶ θὰ ὑφίστατο ὁ διερμηνεὺς ὅλας τὰς βιαιότητας τοῦ φανατισμοῦ πρὶν δυνηθῆναι νὰ διατυπώσῃ τὰ δίκαιά του καὶ τοὺς τίτλους του. Ἐφόρουσιν λοιπὸν οἱ διερμηνεῖς ἄλλην καλύπτραν ἀπὸ πράσινον ὕφασμα, ἢ ὅποια προσέβαλλεν ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸ σαρίκι τὴν ἀλαζονείαν καὶ τὰς προλήψεις τοῦ ἔθνους.

(1) Διαταγὴ τῆς Πύλης τῷ 1806 ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς χριστιανούς τὴν οἰκοδομὴν νέων καὶ τὴν ἀνοικοδόμησιν παλαιῶν οἰκιῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς περιχώροις (Zinkeisen, 7,398).

Αἱ δὲ γυναῖκες τῶν εὐρωπαϊῶν, ὅταν δὲν ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τῆν συνοικίαν ὅπου κατοικοῦν (τὸν Φραγκομαχαλᾶν), δὲν ἠνωχλοῦντο. Ἐν Σμύρνῃ λ. χ. καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὅπου εἰς τὰς συνοικίας τῶν Εὐρωπαϊῶν δὲν ἐσύχναζον μουσουλμᾶνοι, αἱ Εὐρωπαϊαὶ περιήρχοντο ἐκεῖ ἀκάλυπτοι. Ἄλλ' ὅσάκις εἰσῆρχοντο εἰς τὰς συνοικίας τῶν Τούρκων ὤφειλον νὰ ἀκολουθήσουν τὴν συνήθειαν τοῦ κυριάρχου ἔθνους καὶ νὰ καλυφθοῦν. Καὶ ὡς ξένοι εἶχον τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἐνδύωνται ὡς αἱ ὀθωμανίδες, λαμβάνουσαι τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα τῶν ἐνδυμάτων των. Μόνον τὸ πράσινον ἦτο ἀπηγορευμένον εἰς αὐτάς(1).

Λοιπὸν καὶ οἱ προστατευόμενοι, αὐτοὶ καὶ αἱ γυναῖκές των, ἐξομοιούμενοι καθ' ἕλα πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους, ἐδικαιοῦντο νὰ ἐνδύωνται ὅπως οἱ Τούρκοι καὶ νὰ φέρουν κίτρινα ὑποδήματα, νὰ χρωματίζουσι τὰς οὐκίας των, ὅπως οἱ Τούρκοι μὲ ζωηρὰ ἢ περισσότερα τοῦ ἐνὸς χρώματα.

Ὡστε πλὴν πολλῶν ἄλλων ὠφελιμάτων, τὰ ὅποια συνεπῆγεν ἡ ξένη προστασία, ἐχορήγει ἀκόμη καὶ κάποιαν διάκρισιν. Ἐχορήγει τοῦλάχιστον τὴν διάκρισιν, τὴν ὅποιαν εἶχον οἱ προνομιοῦχοι Εὐρωπαῖοι. Ἐχορήγει τὴν ἐξίσωσιν πρὸς τοὺς Τούρκους ὑπὸ τινὰς ἐπόψεις.

Ἦτο δὲ ἀκόμη καὶ μέσον πρὸς πλήρωσιν ἀδυναμίας τινὸς ἀνθρωπίνης, ἀλαξονείας τινὸς καὶ ματαιοφροσύνης, ἡ ὅποια ἐπεπόλαξε μετὰ τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς δουλείας. (2)

Διὰ τοῦτο οἱ προστατευόμενοι ἐνομίζοντο εὐλόγως ὑπὸ τῶν ἄλλων, ὅσοι δὲν εἶχον ξένην προστασίαν, ἀξιοζήλευτοι καὶ εὐτυχεῖς. Καὶ μόνοι αὐτοὶ ἠδύναντο νὰ ζοῦν ὅπωςδῆποτε ἀνενόχλητοι εἰς τὴν Τουρκίαν τότε. (3)

(1) Περὶ τῶν διατάξεων, αἱ ὅποια ἀφείρων τὰ ἐνδύματα βλ. d'Hosson, Tableau général de l'empire ottoman, ἐν Παρισίοις 1824 τόμ. 4 σελ. 121 κ. ἐ., 158, 160 — Dallaway, 1, 141, κ. ἐ.

(2) Ὁ Rouqueville (Voyage en Morée à Constantinople en Albanie (1798-1801) ἐν Παρισίοις 1805 τόμ. 1, σελ. 502) λέγει περὶ ἐνὸς Ἑλλήνου ἀντιπροσωπεύοντος πολλὰ κράτη ἐν Ναυπλίῳ ὅτι ἐξέτεινε τοὺς πόδας του διὰ νὰ ἰδῆ ὁ Rouqueville τὰ μαροκινὰ κίτρινα σανδάλια του, δεῖγμα τῆς ἀπελευθερώσεώς του ἀπὸ τῶν ραγιαδισμῶν.

(3) Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ὁ ἐκάστοτε ἀρχιραβδίνος τῶν Ἑβραίων ἐν Θεσσαλονίκῃ εἶχεν εἴτε τὴν ἀγγλικὴν εἴτε τὴν γαλλικὴν προστασίαν (Beaujour, 1, 49).

Οἱ προστατευόμενοι συνώδευον καὶ τὸν πρέσβυν κατὰ τὰς ἐπιστή-
 μους τοῦ ἀκροάσει καὶ ἐπισκέψεις εἴτε εἰς τὰ ἀνάκτορα εἴτε εἰς τὸν
 μέγαν βεζύργην, εἰς τὸν ἀντιπρόσωπόν του, ἂν ὁ βεζύργης ἀπουσίαζεν
 ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς ἄλλους συναδέλφους τοῦ πρέσβει, εἰς
 ἐπιστήμους ἐν γένει προσωπικότητος. Καὶ κατὰ τὰς ἐπισκέψεις
 ταύτας ἀνεπτύσσετο πολυτέλεια καὶ πομπή πρᾶγματι ἄσιατική. Συ-
 νώδευον δὲ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας οἱ προστατευόμενοι τὸν πρόξενόν
 των, ἔταν ἐπιστήμως μετέβαινε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν πασᾶν ἢ ἄλλας ἐπι-
 στήμους διοικητικᾶς ἀρχᾶς (1).

Ἐνεκα λοιπὸν τῶν ὠφελιμάτων, τὰ ὁποῖα ἐμνημονεύθησαν ἀνω-
 τέρω, οἱ καταδυναστευόμενοι ραγιάδες ἐζήτουν κάθε εὐκαιρίαν διὰ

(1) Περιγραφὴν λεπτομερῆ τῆς ἀκροάσεως τῶν πρέσβων ἰκατὰ τὴν ἄφιξίν των εἰς
 Κωνσταντινούπολιν, κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των, κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν
 νέου Σουλτάνου κτλ.), ὡς καὶ τῶν προξένων, ἐπισκεπτομένων πασᾶν, καθῆν καὶ ἄλλας
 ἀρχας βλ. ἐν Christoph Wilhelm Lüdeke, Beschreibung des türkischen Rei-
 ches nach seiner Religions—und Staatsverfassung in der letzten Hälfte des
 achtzehnten Jahrhunderts, neue Auflage ἐν Λιψία 1780 σελ. 107 κ. ἑ. μέρος 2ον
 ἐν Λιψία 1778 σελ. 31 κ. ἑ.— Περιγραφὴν ἀκροάσεως πρέσβειος τῆς Γαλλίας, πρὸ
 ὀλίγου φθάσαντος εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνοδευομένου δὲ καὶ ὑπὸ τῶν διερμηνέων,
 παρὰ τῷ μεγάλῳ βεζύργῃ βλ. ἐν Tournesort, 1, 532 κ. ἑ.— Ἐπίσκεψιν πρέσβειος τῆς
 Γαλλίας, γενομένην πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας βλ.
 παρὰ Paul Lucas (Voyage du Sieur Paul Lucas fait en 1714 par ordre de
 Louis XIV ἐν Ἀμστελδαμῶ 1720 τόμ. 1 σελ. 17). Καὶ ἐνταῦθα ρητῶς λέγεται ὅτι
 τὸν πρέσβυν συνώδευον καὶ οἱ διατελοῦντες ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Γαλλίας.— Πα-
 ρουσίασιν προξένου τῆς Γαλλίας εἰς τὸν πασᾶν τοῦ Χαλεπίου βλ. παρὰ τῷ αὐτῷ P.
 Lucas (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 202).— Περιγραφὴν τῆς δεξιώσεως τοῦ ἄγγλου πρέσβειος Ro-
 bert Ainslie τῷ 1776 ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου καὶ τοῦ σουλτάνου αὐτοῦ βλ. παρὰ
 Björnstahl 6, 48 κ. ἑ.— Περιγραφὴν ἀκροάσεως τοῦ πρέσβειος τῆς Ὁλλανδίας, κατὰ τὴν
 ὁποίαν ἔλαβον μέρος ὡς ἀναφέρεται καὶ βερατλήδες βλ. ἐν Dominique Sestini, Let-
 tres écrites à ses amis en Toscane pendant les cours de ses voyages en Italie
 en Sicile et en Turquie Παρίσιοι 1789 τόμ. 3 σελ. 467 κ. ἑ.— Ἀκροάσιν πρέσβειος,
 νεωστὶ διορισθέντος, εἰς τὸν καϊμακάμην (ἀντιπρόσωπον τοῦ ἀπουσιάζοντος μεγάλου
 βεζύρου) βλ. ἐν Turner, 1, 51 ὡς καὶ εἰς τὸν Σουλτᾶνον (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 53).—
 Περιγραφὴν τέλος παρουσιάσεως τοῦ πρέσβειος τῆς Γαλλίας, νεωστὶ φθάσαντος, εἰς
 τὸν καϊμακάμην, γενομένης τῇ 15 Μαΐου 1739, τὴν ὁποίαν (περιγραφὴν) κάμνει ὁ Κ.
 Δαπόντες, βλ. ἐν Legrand, Δακικαὶ ἐφημερίδες τοῦ Κ. Δαπόντε, τόμ. 1 σελ. ρονδ'.
 Λέγεται δὲ ἐνταῦθα ὅτι τὸν πρέσβυν παρηκολούθουν πλὴν τῶν ἄλλων τελευταῖοι κή-
 νατζιόνε (la nation, ὡς ἑκαλεῖτο γαλλιστὶ τὸ σύνολον τῶν μελῶν εὐρωπαϊκῆς παροι-
 κίας εἰς ἐμπορικὴν πόλιν τῆς Τουρκίας) καὶ οἱ ὑποκείμενοι τῶν Φραντζέζων (προστα-
 τευόμενοι) ἕως ἑκατὸν καθαλλάριδες».

νά αποκτήσουν ξένην προστασίαν, ὑπεβάλλοντο δὲ χάριν αὐτῆς εἰς φροντίδας πολλάς. Καὶ διηγεῖται ὁ William Gell, γραμματεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγγλικῆς πρεσβείας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅτι ταξιδεύων εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ φιλοξενηθεὶς εἰς τοὺς Γαργαλιάνους εἰς τὴν οἰκίαν ἀνδρός, ὃ ὁποῖος ἠκούετο πολὺ ἀπὸ τὸν τότε πασᾶν τοῦ Μορέα (χωρὶς τὴν γνώμην του εἰς τίποτε δὲν προέβαινε ὁ πασᾶς, ἀναφέρει ὁ Gell), διηγεῖται, λέγων, οὗτος ὅτι μόλα ταῦτα παρεκλήθη ὑπ' αὐτοῦ νά τὸν συντρέξῃ διὰ νά γίνῃ ἄγγλος προστατευόμενος. Τοῦ ἔγινε δὲ ἡ πρότασις αὕτη ἐντὸς ὄψατος, τοῦ ὁποῖου ἡ θύρα ἐκλείσθη, διότι δὲν ἤθελεν ὁ ἐνδιαφερόμενος νά γνωσθῇ καὶ εἰς ἄλλους ὅτι ζητεῖ ξένην προστασίαν διότι ἐφοβεῖτο μὴ τὸ μάθῃ ὁ πασᾶς.

Ἐκ τούτου λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ Gell καὶ λέγει τὰ αἷτια, διὰ τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληγες ἐπεδίωκον τὴν ξένην προστασίαν. Οἱ κοτζαμπάσηδες, λέγει, τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ὡς καθήκον των ἔχουν καὶ τὴν εἰσπραξίν των φόρων τοῦ δημοσίου, εἰσπράττουν παρανόμως πολλὰ ἀπὸ τὸν λαόν. Καὶ διὰ νά μὴ ἐνοχλοῦνται ἀπὸ τὸν πασᾶν τὸν δωροδοκοῦν. Ἀπὸ τὰς παρανόμους ταύτας εἰσπράξεις οἱ κοτζαμπάσηδες γίνονται πλούσιοι (1) ἀφοῦ μὲ τὸν καιρὸν ἀποβαίνουν τολμηρότεροι εἰς τὰς παρανομίας των. Ἄλλ' ἐπὶ τέλος ὁ πολὺς συγκομισθεὶς πλοῦτός των σκανδαλίζει τὸν βουεβόδαν τῆς χώρας ἢ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πάτρωνά των. Ἡ ἀλαζονεία των ἄλλως τε προκαλεῖ τὴν ἀγανάκτησίν των, αἱ δὲ πολυάριθμοι αἰτήσεις τῶν θυμάτων τῆς ἀπληστίας των παρέχει πάντοτε μίαν εὐλογον ἀφορμὴν πρὸς τιμωρίαν των.

Καὶ ὅταν τὸ ποτήριον τῶν ἀνομιμάτων των ὑπερπληρωθῇ, μαρτυραὶ ποικίλων ἐγκλημάτων δὲν λείπουν ἐκ μέρους τῶν ζηλοτύπων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ληστευθῇ, καὶ ὁ ἐνοχος θανατώνεται κατὰ τρόπον, ὃ ὁποῖος φαίνεται μὲν εἰς ἕνα ξένον αὐθαίρετος, δὲν εἶναι ὁμως ἀδικαιολόγητος.

Διὰ τοῦτο ἡ ξένη προστασία ἐπιδιώκεται πολὺ ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸν ἀνωτέρω ἐκτεθέντα τρόπον ἔχουν ἀποκτήσει περι-

(1) Καὶ ὁ Ἀμβρόσιος Φραντζῆς (Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος ἐν Ἀθήναις 1839 τόμ. 1 σελ. 46) λέγει ὅτι ἀπὸ τοῦ 1807 ὅτε διωρίσθη πασᾶς τῆς Πελοποννήσου ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Βελῆς οἱ προεστοὶ ὠφελοῦντο καὶ ἀπὸ τὰς προσθήκας τῶν ὁποίων ἐσύναζον διαφόρων καὶ πολυειδῶν γενικῶν φόρων.

ουσίας, καθόσον ἔπειτα τὰς νέμονται ἀπρακτῶς. Μὲ τὴν ξένην ὅμως προστασίαν χάνουν τὸ ἀξίωμα τοῦ κοτζάμπκτι. Διότι ὁ προστατευόμενος δὲν δικαιούται νὰ ἔχη ὑπηρεσίαν οἰκονομικήν, τουρκικήν (1).

Ὅτι ὅμως δὲν ἐτηρεῖτο ἡ διάταξις αὕτη διορίζοντο δὲ κοτζαμπάσιδες καὶ πρόκριτοι καὶ οἱ προστατευόμενοι, γνωρίζομεν καὶ ἀπὸ τὴν διακοίνωσιν τῆς Πύλης πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν δυνάμεων τῆς 11 Ἰουνίου 1806, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Πύλη ἀπήτει νὰ μὴ διορίζωνται κοτζαμπάσιδες καὶ πρόκριτοι οἱ προστατευόμενοι (2).

5) Ὁφελήματα τῆς Τουρκίας ἐκ τῆς προστασίας.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, κατὰ τοὺς ὁποίους αἱ πόλεις τῆς Τουρκίας, αἱ ἐμπορικαί, μάλιστα δὲ αἱ παραλιακαί, εἶχον νὰ ἐπιδείξουν ὄχι ὀλίγους μπερατλήδες καὶ φερμανλήδες καὶ πατενταλήδες, συζητήσεις ἐγένετο πολλάκις κατ' αὐτὰς περὶ αὐτῶν μεταξὺ τῶν Τούρκων ἀφ' ἑνός, τῶν Εὐρωπαίων δὲ καὶ ραγιαδῶν ἀφ' ἑτέρου.

Πῶς εἶναι δυνατόν — ἐλέγετο — νὰ προκόψῃ ἡ χώρα αὕτη ἀφοῦ μία τοιαύτη κατάχρησις, ὁποία εἶναι ἡ τῆς προστασίας, ὄχι μόνον εἶναι ἀνεκτὴ, ἀλλὰ καὶ ἀπαραβίαστος κατὰ τὰς ἐγγράφους συνθή-

(1) Ὁ Σπυρίδων Λογοθέτης ἦτον ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν, φίλος δὲ πολὺ τοῦ Χατζῆ Ἀλῆ Χασεκῆ, τοῦ τυραννικοῦ βοεβόδα τῶν Ἀθηνῶν. Λέγεται δὲ ὅτι ὁ Λογοθέτης ἔδοθη πολὺ τὸν Χασεκῆν εἰς τοὺς ἐκδιασμούς, ἀποκαλύπτων εἰς αὐτὸν τὴν πραγματικὴν περιουσίαν τῶν συμπολιτῶν του, οἱ ὅποιοι κατῴρθωνον νὰ τὴν ἀποκρύπτουν, διὰ νὰ μὴν τὴν ἀρπάσῃ ὁ Χασεκῆς. Ὁ Λογοθέτης οὗτος διορίσθη μετὰ ταῦτα ὑποπρόξενος τῆς Ἀγγλίας (J. C. Hobhouse, a journey through Albania and others provinces of Turkey in Europe and Asia to Constantinopel during the years 1809 and 1810 ἐν Λονδίῳ 1813 τόμ. 1 σελ. 296 καὶ 518) — Ὁ Gell (narrative of a journey in the Morea ἐν Λονδίῳ 1823 σελ. 68) ἀναφέρει μὲν ταῦτα καὶ ἕνα ἐκ Καλαδρότων. Δεληγιώργην ὀνομαζόμενον, ὁ ὁποῖος παρήτησε τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν διὰ νὰ γίνῃ κωτζάμπκτι. Πράγματι δὲ ὁ Δεληγιώργης ὡς κωτζάμπκτι ἐπλούτησεν, ὅπως ὁ ἴδιος ὡμολογεῖ, ἐξ ἀρπαγῆς. Καὶ ὁ ἴδιος, λέγει ὁ Gell, τὸν ἐπληροφόρησεν ὅτι ἡ ὡραία καινουργῆς τότε οἰκία του εἶχεν οἰκοδομηθῆ ὀλόκληρος ἐκ τῶν ἐκδιασμῶν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν, τῆς ὁποίας κωτζάμπκτι ἦτον ὁ Δεληγιώργης. — Πολλὴ ἦτον ὡς γνωστὸν τοῦ Κοραῆ ἡ ἀγανάκτησις κατὰ τῶν κωτζαμπάσηδων. Καὶ ὁ Gell (ἐνθ' ἄνωτ. 65 κ. ἐ.) λέγει ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀναμεταξύ των ἔλεγον ὅτι τρεῖς ἦσαν αἱ πληγαὶ τῆς γῶρας των, οἱ ἱερεῖς (πρῶτοι οὗτοι), οἱ κωτζαμπάσηδες (δεύτεροι) καὶ οἱ Τούρκοι τελευταῖοι! Κατὰ τῶν κωτζαμπάσηδων γράφει καὶ ὁ Rouquerville (Voyage en Morée 1, 237). Ἀμείλικτος κατ' αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ ἱστορικὸς Finlay.

(2) Bey, 523.

κας; Καὶ οὗτοι, Τούρκοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐπεδοκίμαζον τὰς ἐκ μέρους τῆς Πύλης παραδιάσεις τῶν ἄρθρων τῶν συνθηκῶν, τὰ ὁποῖα ἀναφέροντο εἰς τὴν κατάχρησιν ταύτην. Πράγματι εἰς οἵανδήποτε χώραν μία, παρείσακτος, διὰ τὰ εἰπωμεν οὕτω, ἀρχὴ φαίνεται ὅτι εἶναι ἐπιζήμιος. Ἐπειτα δὲ ἄδικον βεβαίως εἶναι τὰ πληρώουσι οἱ ξένοι ἔμποροι μικροτέρους φόρους ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους. Εὐλογον δὲ εἶναι τὰ παραπονοῦνται οἱ ἐντόπιοι διὰ τοῦτο.

Ἄλλ' ὅμως τοῦτο τὸ κράτος ἐν κράτει, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον, — ἀπῆντων κυρίως οἱ Εὐρωπαῖοι — μεγάλως εὐηργέτησε τὴν Τουρκίαν. Ἐπεδράδυνε δὲ τὴν παρακμὴν τῆς. Καὶ ἐθεωρήθησαν τὰ ἐμπορικὰ προνόμια τῶν Εὐρωπαίων ὡς πολύτιμος οὕτως εἶπεῖν σύμμαχος τῆς Τουρκίας. Οἱ κάτοικοι τῶν Κυκλάδων, προστατευόμενοι ἐκ τῆς γησιωτικῆς τῶν θέσεως, ἀπολαύοντες δὲ καὶ ἰδιαιτέρων προνομίων δὲν ἐνδιεφέροντο καὶ πολὺ περὶ τῶν διομολογήσεων. Ἄλλ' ὅμως πανταχοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ ἀσιατικῆς καὶ ἀφρικανικῆς Τουρκίας αἱ διομολογήσεις ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν ραγιαδῶν ὡς πολιτικὸς χάρτης, ἀσφαλίζων εἰς αὐτοὺς δικαίωματα.

Τὸ ἐμπόριον ὡς βᾶσιν ἀσάλευτον πρέπει τὰ ἔχη καὶ ἔχει τὴν ἀσφάλειαν τῶν κεκτημένων καὶ τὴν βεβαιότητα τῆς προστασίας τῶν προσώπων. Οἱ Εὐρωπαῖοι παρουσίαζον, αὐτοὶ μόνοι, τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην εἰς τὴν Τουρκίαν. Εἶχον δηλαδὴ δικαιωματικῶς καὶ τὰ δύο ταῦτα, ἀσφάλειαν τῆς περιουσίας καὶ βεβαιότητα τῆς προστασίας τοῦ προσώπου των. Καὶ ὁ ἔμπορος τῆς χώρας, συμμετέχων τοῦ ἐμπορίου τῶν Εὐρωπαίων, ἀπέσυρε τὰς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ὑποθέσεις ἀπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Ἐδῶ δὲ ἔγκειται τὸ μυστικὸν τῆς ἐμπορικῆς ἐπιτυχίας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων ἐν Τουρκίᾳ. Τὰ βεράτια, ὡς εἶδομεν, ἐξεπήγαζον ἀπὸ τὰ χορηγηθέντα εἰς τοὺς Εὐρωπαίους προνόμια. Ἡ δὲ πείρα καὶ ἡ γνῶσις, τὴν ὁποῖαν εἶχον, οἱ ραγιαδες τοῦ τόπου τοὺς ἀντήμειδον ἀφθόνως διὰ τὰ δύο τοῖς ἑκατόν, τὰ ὁποῖα ἐπλήρωνον ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων περισσότερον ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους, ἀφοῦ ἠδύναντο μάλιστα καὶ ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των εὐρωπαϊκὰ κεφάλαια. Τὰ προνόμια τῶν Εὐρωπαίων ἐπέδρασαν, εἴτε ἐμμέσως εἴτε ἀμέσως, εἰς ὅλην τὴν ἐπικράτειαν τῆς Τουρκίας. Τὰ ἀποτελέσματά των ἦσαν καταφανῆ εἰς τὰς πόλεις. Ἄλλ' ἐπεξετάθησαν καὶ εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν. Καὶ ὁ σεβασμὸς, ὁ ἀποδιδόμενος

εἰς τὰ προνόμια ταῦτα—μεθ' ὧν ἐννοεῖται τὰς παραβιάσεις των— δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀκριβῶς ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ καλλιέργεια τῆς μετάξης, τοῦ ὀπίου καὶ ἄλλων, προϊόντων ἤκμασε πολύ, μολονότι ἡ Πύλη ἐφρόντιζε νὰ τὴν μαραίνῃ. Ὁ Εὐρωπαῖος ἔμπορος, βασιζόμενος εἰς τὸ ἀπαραβίαστον τῶν συνθηκῶν, δὲν ἐδίσταζε νὰ προκαταβάλλῃ κεφάλαια διὰ νὰ προετοιμάσῃ ἐσοδείαν ἢ διὰ νὰ ἀποβῇ ὁ προαγοραστής τῆς ἐσοδείας μὲ μίαν προκαταβολήν. Τόσον δὲ εἰς τὴν μίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον παρήγε τὴν ἐσοδείαν ταύτην ἦτον ἱερὸν, ὡς ἰδιοκτησία εὐρωπαϊκῆ. Συγχρόνως ἡ ἐλπίς ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ τις καλὰς τιμὰς ἐκέντριζε τὴν φιλοπονίαν.

Πρέπει δὲ νὰ φαντασθῇ κανεὶς πόσον ἦτο ἐκτεθειμένον τὸ ἐμπόριον τὸ τουρκικόν, ἐκτὸς τοῦ τῶν μπερατλήδων, τῶν εἰς τὰς πόλεις ἐργαζομένων, εἰς τὰς αὐθαιρεσίας τῶν πασάδων, διὰ νὰ ἐννοήσῃ ὅλην τὴν ἰσχὺν τῶν εὐρωπαϊκῶν προνομίων. Ὁ πασᾶς ἠδύνατο διὰ ψευδοῦς μηνύσεως, σκοπὸν ἔχούσης τὴν ἐπιβολὴν χρηματικοῦ προστίμου εἰς τὸν μηνυόμενον, διὰ τινος μονοπωλείου καὶ διὰ τινος δικαιώματος διαμετακομίσεως νὰ διαψεύσῃ τὰς ἐλπίδας συγκομιδῆς ἢ νὰ ἐκμηδενίσῃ τὰ κέρδη ἐνὸς φορτίου. Τοιούτου εἶδους ζημίας μόνον τὰ προνόμια παρεμέριζον. Κατὰ τὰς διαμολογήσεις οἱ εὐρωπαῖοι ἔμποροι ἐπλήρωνον ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἐμπορεύματος φόρον μόνον 3 % ὠρισμένον διὰ διατιμῆσεως τῶν ἐμπορευμάτων. Καὶ ὁ ἔμπορος πληρώνων τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶχε τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἀποδιδάσῃ τὸ ἐμπόρευσμά του εἰς ὅλους τοὺς λιμένας, νὰ τὸ διαθέσῃ ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς ἀποδιδάσεως ἢ νὰ τὸ μεταφέρῃ ὅπουδῆποτε τοῦ κράτους χωρὶς νὰ πληρώσῃ κανένα ἄλλον, πρόσθετον, ὀασμόν. Βαμβακερὸν ὕφασμα ἐπλήρωνε τὰ ἴδια δικαιώματα εἰς τὴν Σμύρνην καὶ εἰς τὴν Ἀγκυραν. Ὁ εὐρωπαῖος ἔμπορος ἠδύνατο ἐπίσης νὰ ἀγοράσῃ τὰ προϊόντα τῆς χώρας παντοῦ, νὰ τὰ μετακομίσῃ εἰς τὴν παραλίαν νὰ τὰ ἐπιβιβάσῃ εἰς τὸ πλοῖον, πληρώνων μόνον 3 %. Καὶ τὸ προνόμιον τοῦτο ἦτο ἐξ ἴσου διὰ τοὺς Εὐρωπαίους εὐεργετικὸν ὅσον καὶ διὰ τὴν Τουρκίαν αὐτήν (1).

(1) Adolphes slade, la Turquie, la Grèce et Malte (ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ) Παρίσι 1838 τόμ. 2 σελ. 92 κ. ἑ.